

Itt ismerteti a földrajztudomány fejlődését kb. a 19. sz. elejétől kezdve, módszerének kialakulását, tárgykörét a mai felfogás szerint (1—3. fejezet). II. r.: A földrajz az iskolában (44—77. l.) a következő fejezetekre tagolódik: A földrajz nevelő értéke (4. f.) tanításának belső feltételei (5. f.), a tananyag kiválasztása és elrendezése (6. f.) III. rész.: A tanítás gyakorlatának a részletkérdései (78—96. l.), azaz a tananyag feldolgozása. Ebben szó van a következőkről: a tanítás menete, alakja, ismétlése, összefoglalás, rajzolás, számok, grafikonok, kirándulások, könyv, folyóirat, észlelések, földrajzi kísérletek. — IV. r. (97—133. l.) A tanítás segédeszközei (tanköny, térkép stb.)

Szerző dolgozatának első részében jó áttekintést nyújt a földrajz mai problémáiról, bár egy 133 lapra terjedő oktatástani mű keretében annak túlságosan nagy helyet szentel. (32. l.) Itt a megírásban segédkezett neki Kádár László egy. tanársegéd. A továbbiakban Karl helyesen mutat rá a földrajznak nevelő értékére, a nemzeti önismeret kialakításában való szerepére. Azonban nem helyeselhető az, hogy elkülöníti a történelmet a földrajztól. Így ír: „A történelem megmutatja, hogy népünk mit köszönhet vezetőinek, a földrajz pedig azt, hogy a nép maga mit művelt.“ (51. l.) — A hazai történetírás ma behatóan foglalkozik azzal, hogy maga a magyar nép kultúra terén mit alkotott.

Tárgyalja a szülőföld ismertetésének a kérdését, reámutat, hogy az a földrajz-tanítás alapjául szolgál. Itt bővebben lehetett volna szólnia arról, hogy ebbe a munkába a tanuló-ifjúság hogyan vonható be az u. n. munkakönyvek készítése útján... vagy ha ezeknek készítését ellenzi, indokait lett volna érdekes megismernünk. Erről a kérdésről nála csak ezt a megjegyzést találjuk, kapcsolatban a tankönyvvel: „A tanuló egyedüli vezetője a könyv nem lehet, azt azonban nem tudjuk, hogy a régi értelemben vett tankönyvet, olvasókönyvet vagy u. n. munkakönyvet adjunk kezébe (101. l.).

Művének értékes része, — földrajzoktatók okulásával olvashatják — az, ahol ismerteti, példákon bemutatva, hogy milyen módszerek szerint lehet valamely tájat a tanulónak bemutatni (71—73. l.). — A földrajz-tanítás segédeszközéről szóló rész felőleli csaknem mindannak ismertetését, ami ezen a téren felhasználható. A kirándulások neveit a német pedagógiai irodalom mesterneveit használva nevezi meg. (93. l.) Ha már itt szükségesnek tartotta a német irodalomra hivatkozni, felvethető a kérdés, hogy nem lett volna-e érdemes, ha a Németországban újabban megvalósított olyan iskolai táborozásokkal is foglalkozott volna, amelyek alatt tanítás is történik és amelyek a földrajzoktatás kimélyítése terén igen szép eredménnyel járnak. Tévedésre adhatnak okot szerzőnek következő sorai: „Ismeretes, hogy az 1:25.000-es lapok a domborzati elemeket vonalkázással, az 1:75.000-ek pedig vonalkázással adják.“ (113. l.) Ugyanis úgy a régi, mint az új 1:75.000-es mértékű térképeinkről nem hiányoznak a szintvonalak.

Az egyes fejezetek végén az odavonatkozó irodalomról bőséges felsorolás található. A mű egészben véve jó tájékoztatást nyújt a földrajzoktatóknak.

Schilling Gábor.

L. Ujváry Lajos: A mai gyermek és a könyv. (A tanítás problémái. — Vajthó László szerk. könyvsorozat 14. sz. 69 l.)

Első látásra azt hinnők, hogy valami pedagógiai határkérdésről van szó, de Ujváry Lajos lelkes és logikus könyve könnyen meggyőz róla, hogy a nevelésnek ez a lényeges kérdése a társadalmi krízis egy komor kísérő jelensége. A könyv nevelőereje eddig sem volt titok sem az iskola, sem a szülők szemében, de a kérdés nagy

fontossága akkor kezd előtérbe jutni, amikor észrevesszük, hogy az olvasás irányításában az iskola is, szülők is elvesztették régi befolyásukat s a gyermek, az ifjúság maga vette kezébe ezt az ügyet és mintegy *autarchiával* intézi el ezt a lelki szükségletét. Ez pedig nagyon meggyarapodott, mert mint Ujváry elég pontosan kimutatja, a mai gyermek tízéves korára többet olvas, mint nagyapáik egész gyermekségükben. Olvasnak az iskolán belül és olvasnak az iskolán kívül. Olvasnak jó könyveket és olvasnak detektívregényeket. Remekírókat és Nick Cartert vegyest. Ujváry azt állapítja meg, hogy a felnőttek befolyása kimaradt az együttesből és keresi a *védelmet*. Védelmet az olvasóláz ellen, mely miatt annyi baj érte és érheti a gyermeket. Hogy miért maradtak ki a felnőttek, annak okát jól sejtí Ujváry. Válságban van a család és válságban van az iskola is. A társadalmi krízist a családon keresztül megérzi a gyermek is és lehet, hogy nem az olvasási láz hozza a bajt, de a sok baj, mely a gyermeket is kíséri, okozza az olvasási lázt. A gyermek is *menekülni* akar: valami elől és valami felé. Hogy néha veszély felé, az csak a statisztika világánál tűnik ki.

Ujváry Lajos öt iskola tanulótól kérdőíves módszerrel gyűjtött össze 2521 névtelenül írt választ. A jól megválogatott kérdések ezek voltak:

- 1.) Melyik a megkérdezettnek pillanatnyilag legkedvesebb könyve?
- 2.) Hány könyvet olvas hetenkint?
- 3.) Tagja-e az iskola ifjúsági könyvtárán kívül más közkönyvtárnak?

Ha igen, melyeknek?

Az első kérdésre írt feleletek szerint legkedveltebb írók: Gárdonyi, Jókai, May, Verne. Utánuk következnek: Cooper, Herczeg, Molnár, Defoe, Mikszáth, Dumas, Madách, Arany, Sienkiewicz, Gulácsy Irén, Dickens, Petőfi, Rákosi Viktor, Sebők, Twain. A fennmaradt 23 százalék érdeklődése megosztódást mutat Homerosztól—Vicki Baumon és Zrínyin keresztül egészen Hitlerig.

Jellemző, hogy a tanulók különbséget tesznek nemcsak az *írók*, de *műveik* között is, s így a kedvenc írók mellett is különösen kedvelt művek jönnek előtérbe (Az új földesúr, Winnetou, A pál-utcai fiúk, Pogányok, A fekete vőlegények, stb.) Az érdekes táblázatokból (népszerűségi grafikonokkal) kitűnik, hogy a két legkimerítőbb könyvjegyzék az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanácsé és a Katolikus Tanügyi Tanácsé közelebb áll a falusi gyermek érdeklődéséhez, mint a városiéhoz vagy az átlagéhoz. Tehát „az irányítás nem tartott lépést a korról. Ezért a hivatalos szervek útmutatása szerint berendezett ifjúsági könyvtár nem felelhet meg többé a követelményeknek.“ De nem felelhet meg szerző szerint a szülői ház sem, mert míg a hivatalos felfogás *elmaradt* a kortól, a szülői ház viszont nem egyszer szeretné a kort *megelőzni*. Az egymással harmónikusán nem érintkező tényezők közt magára maradt gyermek egyik vagy másik végletbe sodródik s így történik meg az a különösség, hogy egy tízéves csodagyermek anyai engedéllyel olvassa Gobineau Renaissance-át vagy Kellermann Alagútját, negyedikesek pedig Dosztojevszky Bűn és bűnhődését vagy Hitler Mein Kampf-jának magyar fordítását. Ennek az anarchiának tudható be, hogy tájékozatlan szülők a kínai örömtanyákat leíró kalandos ifjúsági könyveket vesznek ajándékkul gyermekeiknek s ennek oka az, hogy az irányítás elvei még nincsenek kellően tisztázva, hogy a maradiság és túlzott haladásvágy végletei uralkodnak.“ A baj gyökere — mondja Ujváry Lajos — hogy *sem a gyermekeink kezén forgó könyveket, sem magát a gyermeket nem ismerjük eléggé.*“

Érdekes, hogy egy látszólagos határkérdés hozza most felszínre a XVIII. század nagy pedagógiai élményét: „ismerjük meg a gyermeket“ és az adatok azt mutatják, hogy Ujvárinak igaza van ebben a mementó-szerű ráolvasásban. Az olvasó-

láz-görbéje azt mutatja, hogy egy-egy tanuló havonta 6—7 könyvet olvas, de a tanulók 19 százaléka havi 30—40 könyvet. Ezek után fel kell vetnie a kérdést, hogy „miként aránylik a hivatalos szervek ajánlotta könyvmennyiség a valóságos könyvszükséglethez“ és fel kell vetnie a védelem gondolatát is. Ezt a védelmet a szülői ház és az iskola állandó tájékoztatásával a jó könyvek jegyzékének kellene ellátniok.

Ujváry annak a 24 százaléknak az olvasási lázában látja a veszedelmet, amelyik iskolán kívüli könyvtárakban elégti ki olvasásvágyát s úgy szeretne a bajon segíteni, hogy kellő időben, kellő mennyiségben, jó könyvek kerüljenek az ifjúság kezébe és szeretné — jogosan — hogy a korszerű könyvjegyzékek minden érdekelt tényező kezébe eljussanak. Kívánja a szakértő könyvtárosok képzését és arra is gondol, hogy pl. a fővárosban több iskola könyvtárát kellene hozzáértő könyvtárosok vezetése alatt összevonni. Az is bizonyos: itt a tizenkettedik órája annak, hogy az ifjúsági irodalommal, mint önálló tudománnyal foglalkozzanak az egyetemen. De tény, hogy e tekintetben közvetlen úton lehet legtöbb eredményre számítani. A gyermeket tanárja ismeri legjobban, legtudatosabban, annak kell módot adni arra, hogy olvasmányaiiban tárgyilagosan irányítsa. Ehhez először is — természetesen a korszerű jegyzék feltételezésével — *jól felszerelt könyvtár* kell. Ma nagyon sok iskola van — még a fővárosban is — hol még a kötelező olvasmányok sincsenek meg kellő számban. Ha már ezeket is másutt kell beszerezni a tanulóknak, nagyon természetes, hogy egyéb könyvszükségeit is könnyen keresi másutt.

A jól felszerelt könyvtáron kívül kell, hogy a tanár *nagyon ismerje a gyermeket és nagyon jól ismerje a könyveket*. A szakképzett könyvtárosság adminisztratív képesség, de itt *nevelő könyvtárosságról* van szó. Bizonyos, hogy a könyvek alapos ismerete sok idő és energiabefektetéssel jár, de ez mégis elengedhetetlen. Azok a tanárok, akik ilyen szempontból irányítják a tanulókat, *redukált óraszámmal kellene, hogy dolgozzanak*. Csak közvetlen úton tudják az ösztönzést megadni, hogy egy-egy jó könyvet elolvastassanak vagy egy-egy rossz könyvnek esztétikai és morális hátrányaira rámutassanak. Természetes, hogy ez nem lehet külön tárgya egyetlen tanárnak, de kell valakinek, vagy többeknek is lenni egy testületben, akik ebben otthonosak. Egy-egy jó könyvre minden szaktárgy keretén belül fel lehet hívni a figyelmet. Az irodalomtörténeti órákon elsősorban. S jó lenne, ha ezeken az irodalmi műveken lenne a főhangsúly és nem az irodalomtörténeten. A francia középiskolákban egy-egy írói alkotásnak szép részletein van ma is a hangsúly s ezzel tudják az izlést nevelni, a könyvet megszerettetni. És Ujváry statisztikája is azt mutatja, hogy *ebben a nagy kérdésben mégis a jó könyv a fődolog*. Ő aggodalmasnak találja, hogy az illetékes tényezők nem ismerik a gyermeket és a könyveket, mi viszont *örvendésnek találjuk, hogy a tanulók 75 százaléka mégis megtalálta az utat Jókaihoz, Madáchhoz, Petőfihez* s más igazi nagy szellemekhez. És vigasztaló, hogy *nemcsak az írók közt, de a művek közt is tudnak disztingválni*. Ezt a jobbat kereső ösztönt kell jutalmazni azzal, hogy semmiféle anyagi áldozattal nem törődve, tömegesen juttatjuk jó könyvekhez a tanulók minél nagyobb tömegeit. A *rossz könyvnek* egyetlen ellenszere *a jó könyv*, melyhez könnyen hozzá lehet jutni. *Kemény Gábor.*

Andreas Barabás: Das erste Dezennium des ungarischen Unterrichts-wesens in Rumänien von 1918—1928. Különlenyomat a Die Stimme der Minderheiten c. folyóirat 1929. évfolyamából. Lugos, Husvéth és Hoffer. 132 l.

A romániai magyar kisebbség közoktatásügyéről az első összefoglaló képet Kornis Gyula: *Az elszakított magyarság közoktatásügye* c. könyvében kaptuk 1927-ben. Kornis könyvében Barabás Endre számolt be az elemi iskolák helyzetéről, a közép-